

# TÜRKİYE'DE ULUSAL GÜVENLİK VE MİT'DEKİ DEĞİŞİM

**Yrd.Doç.Dr.Sait YILMAZ**

Ulusal güvenliğin sağlanmasında istihbarat, yaşamsal bir unsurdur. Dış istihbarat ülke çıkarlarını tehdit edici gelişmeleri önceden haber vermekle kalmaz, örtülü faaliyetler ile ülkeler arasındaki çatışmalara diplomatik ve askerî yollarla müdahale etmeye veya bunları engellemeye yardımcı olur. İç istihbarat, ülkenin anayasal düzeni ve rejimi ile vatandaşların huzur ve refahını tehdit edecek unsurlar ve gelişmeler konusunda sivil ve askeri liderleri uyarır. Çok sıkıntılı bir dönemden geçmekte olan Türk istihbaratı 1997 yılındaki Susurluk kazasından beri sistemli olarak yıpratılmaya çalışılmıştır. Bu tarihten sonra Avrupa Birliği üyelik adaylığı ile başlayan süreç kapsamında dışarıdan kurgulanan sanal bir demokrasi ve temiz devlet propagandası ile devletin diğer güvenlik organları da etkisizleştirilme sürecine sokuldu. Bu makalede ülke güvenliği ile ilgili sorunlarımız ile birlikte MİT'de son zamanlarda yapılan değişim çalışmalarına ve bir bütün olarak ülke güvenliği ve istihbaratının zorlukları ile ilgili yapılması gerekenlere odaklanacağız.

## ***Türkiye'nin Güvenlik Sorunları***

Türkiye, geniş olduğu kadar, sorunlar, çatışmalar ve istikrarsızlıklar içeren bir coğrafyada yaşamaktadır. Türkiye büyük güç merkezleri arasında sıkışmış konumdadır. AB üyeliğine bir çağdaşlaşma projesi ve ülkenin önünü açacak yegane proje olarak körü körüne sarılmış ve ülkenin güvenlik parametreleri homojenleştirici niteliğini büyük ölçüde yitirmiştir<sup>1</sup>. Türkiye, ABD ve AB tarafından içeriden ve dışarıdan ağ stratejisi ile dönüştürülme sürecine girmiştir. AB sürecinin ve yakın coğrafyasındaki ABD müdahalelerinin etkisi ile Irak ve Kıbrıs'taki gelişmelerin gösterdiği gibi Türkiye kendi güvenlik sorunlarının çözümünde dış kaynaklı siyasi ve ekonomik yaptırımlara oldukça bağımlıdır. Politika ve strateji üretmekteki sıkıntılarının yanında hayati çıkarları söz konusu olduğu halde güç kullanmaktan ve güç projeksiyonsuzluğu nedeni ile etki sağlamaktan uzaktır. Ülkenin yumuşak gücünü oluşturacak sivil kabiliyetler geliştirilemediği gibi dış fonlarla yönlendirilen bazı sivil toplum kuruluşu görünümümlü unsurlar bozucu özellikleri ile kendileri güvenlik sorunu olmaktadır.

Türkiye'ye AB üyelik sürecinin verilmesi ile başlatılan süreç içinde MGK Genel Sekreterliği (MGK GS) etkisiz hale gelmiş, MİT ve TSK baskı altına alınmış, hukuk sistemi siyasallaşmıştır. Ulusal güvenlik sisteminin güvenlik endeksli olması nedeni ile politikalar hazırlıksız bir şekilde geriden gelmekte, reaktif sistem nedeni ile kendi çıkarlarını korumak için ön almak yerine edilgen bir şekilde başka ülkelerin politikalarına göre pozisyon belirlemek zorunda kalınmaktadır. Türkiye, dış politikada alternatif üretmezken belirgin bir güvenlik konsepti ve kurgusu olmaması nedeni ile sadece TSK'ya dayalı güç politikası uygulama yeteneği de siyasi sıkıntılar nedeni ile aşınmaktadır. Güvenlik kurgusu içinde hükümet-sivil-asker-üniversite-araştırma merkezleri gibi sürece katkıda bulunacak aktör ve kurumlar dahilinde bir kurgu ve entegrasyon olmadığı için politika ve strateji üretmekte sıkıntılar devam etmektedir. Ülkenin en önemli sorunu vizyonsuzluk ve kendi çıkarlarına uygun roller belirleyememektir.

## ***MİT'deki Değişim***

<sup>1</sup> Sait YILMAZ: "Ulusal Güvenlik Raporu 2007", BÜSAM Elektronik Dergisi, Beykent Üniversitesi, (Ekim 2007). [http://busam.beykent.edu.tr/resimy/ulusal\\_guvenlik\\_raporu.pdf](http://busam.beykent.edu.tr/resimy/ulusal_guvenlik_raporu.pdf), (01 Kasım 2007).

Son yıllarda PKK karşısındaki istihbarat zafiyeti en çok MİT'e mal edildi. Yakın zamanda basında MİT'de değişim kapsamında yer alan haberler MİT'in yıllardır süren değişim gayretlerinin sonucudur. Operasyon yapacak gücü zaten bırakılmayan MİT içindeki Operasyon Başkanlığı bugüne kadar aslen beş bölge başkanlığını ve çok sınırlı sayıdaki yurt dışı birimlerini yöneten başkanlık idi. Fiziki ve saha istihbaratını toplayan saha elemanlarının büyük kısmı bu başkanlığın bünyesinde idi. Yeni yapılanma ile saha istihbaratı ve teknik (dinleme ve açık) istihbaratı toplayan birimler İstihbarat Başkanlığı bünyesinde birleştirilerek istihbarat analiz kabiliyeti artırılmaya çalışıldı. MİT'in personel sayısının son derece kısıtlı olması örgütün asli görevlerini yerine getirmesinin önündeki en önemli handikap olmaya devam etmektedir. Yurt dışı yapılanmasının yaygın olmayışı ve buralarda görevlendirilen birimlere sağlanan bütçenin kısıtlı olması MİT'in yurt dışı istihbarat kabiliyetini komşu ülkeler dışında Dışişleri Bakanlığı'na bağımlı hale getirmektedir.

Hâlbuki 11 Eylül 2001 sonrası istihbarat servisleri büyük bir değişim geçirmekte, yeni güvenlik ortamına adapte olabilmek için teknolojiyi önlerine katarak yarışmaktadırlar. Görüntü ve sinyal istihbaratı için uzayda yapılan yarışa ekonomik istihbarat alanındaki yarış eklendi. Son 50 yıldır istihbarat alanındaki reform girişimleri sadece teşkilat düzenlemeleri ile istihbarat örgütlerinin bir yere varamayacağını göstermiştir. İstihbarat reformları sadece prosedürel değişim değil, istihbarat birimlerini yeni durumlara kendini adapte edebilecek şekilde kültürel değişimi de gerektirmektedir. Öte yandan istihbarat örgütleri ve bireysel olarak aktif ya da belirleyici konumdaki pek çok istihbaratçı; kanun uygulayıcılarla sık sık karşı karşıya gelmektedir. İstihbaratın, hukuk ile barışması ve ilişkilerinin geliştirilmesi hayati bir ihtiyaçtır. İstihbarat artık büyük ölçüde istihbarat servislerinin işi olmaktan çıktığından siyasi, ekonomik ve teknik istihbarat kabiliyetlerini artırmak için akademik çevreler, özel sektör ve araştırma kurumları ile daha çok işbirliği yapmak zorundadırlar.

### ***İstihbarat Alanında Yapılması Gerekenler***

İstihbaratın etkinliği gizliliğin korunmasına ve meşruiyetine bağlıdır. Öte yandan, istihbarat kurumlarının ve faaliyetlerinin; belirli bir ölçüde şeffaf ve denetime açık olması hem kamu vicdanı hem de bu teşkillerin toplumdaki kopmaması ve gelişimlerini sağlayabilmesi için zaruri bir ihtiyaçtır. Bu nedenle Türk istihbarat kurgusu dahilinde her türlü stratejik bilgi-eylem ilişkisini oluşturacak hiyerarşik bir yapılanma sağlanmalı ve buna uygun hukuki süreçler edinilmelidir. Bu amaçla; ülkenin politika ve strateji oluşturma ve uygulamada önünü açacak şekilde MGK GS; Türkiye'nin iç ve dış güvenlik ortamının şekillendirilmesinde meşru çatıyı oluşturmalıdır. MGK GS bünyesinde ülkedeki tüm istihbarat faaliyetlerinin koordinasyonundan sorumlu 'Ulusal İstihbarat Başkanlığı' kurulmalıdır. MİT Müsteşarı, 'Ulusal İstihbarat Başkanı' statüsünde MGK GS bünyesindeki 'İstihbarat Koordinasyon Kurulu'nda tüm ulusal istihbarat faaliyetlerinin ve fonksiyonlarının koordinatöründen sorumlu olmalıdır<sup>2</sup>.

MİT yasası değiştirilerek, görevleri (istihbarat üretimi, propaganda, örtülü operasyonlar, karşı istihbarat) ile ilgili meşruiyeti sağlayacak hukuksal boşluklar doldurulmalı, gizlilik prensibine azami riayet edecek şekilde gerekli hukuki ve yasama denetimi sağlanmalıdır. İktidar baskısı altında olmaması için MİT bütçesi özerk hale getirilmelidir. MİT'in örtülü operasyon yetenekleri artırılarak Operasyon Başkanlığı güçlü bir şekilde yeniden teşkil edilmelidir. Bu kapsamda MİT, Özel Kuvvetler

<sup>2</sup> 2937 sayılı Kanun'un 5. Maddesi gereği kurulu bulunan halihazırdaki Milli İstihbarat Koordinasyon Kurulu, bu düzenleme ile istihbarat üretiminin koordinasyonu dışındaki fonksiyonlar için de etkin hale getirilecektir.

Komutanlığı ile belirli bir protokol dahilinde işbirliği yapmalıdır. CIA'in Hollywood fimlerine katkısında olduğu gibi MİT'in de psikolojik hareket kabiliyetinin artırılması yönünde ekonomik, kültürel, sanatsal faaliyetlere katılımı düşünülmelidir. MİT personel mevcudu asgari üç kat artırılarak 15.000'e ve yurt dışı personel oranı bugünkü % 7-8'den en az % 50'e çıkarılmalıdır. Personelin eğitim kalitesinin artırılması için MİT Akademisi kurulmalı ve bu alanda diğer üniversite ve eğitim kurumları ile işbirliği yapılmalıdır. Personelin görevlendirilmesinde karargah ve saha görevleri, yurt içi ve dışı dengelemesi sağlanacak şekilde rotasyon uygulanmalıdır.

EGM ve Jandarma istihbarat faaliyetleri kanun uygulayıcı (emniyet ve asayişin sağlanması) istihbaratı ile sınırlandırılmalı; görev ve sorumluluklarının açıkça belirlenmesi yolu ile görev alanlarınının 3152 sayılı Kanun haricine fiilen genişlemesinin önüne geçilmeli, 3201 sayılı Kanuna ilave edilen iç istihbarat görevleri kaldırılmalıdır. Telefon dinlemeleri her kurumun kendi istihbarat alanı ile sınırlı olmalıdır. EGM'nin siyasal iktidardan etkilenmemesi amacı ile üst düzey tayinlerin TSK'ya benzer şekilde "Polis Şurası" tarafından yapılması için gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Üst düzeydeki emniyet müdürü sayısının birikmemesi için tüm rütbelerin bekleme süresi dört seneye çıkarılmalıdır. Başkomiser ve komiser yardımcısı açığının kapatılması maksadı ile ara rütbeler oluşturulmalıdır. Tüm emniyet rütbeli personeline polis okullarında, EGM ve bağlı birimlerinde belirli bir süre görev yapma mecburiyeti getirilmelidir. Nüfusu 1 milyondan fazla olan illerde Emniyet Müdürü veya EGM Yardımcısı olamayanlar bekletilmeden emekli edilmelidir.

1324 sayılı Kanun'un içi doldurularak Silahlı Kuvvetlerin özellikle dış istihbarat ihtiyacını karşılamaya yönelik istihbaratı toplayacak ve analiz edecek, Genelkurmay İstihbarat Başkanlığı'na bağlı -ABD'deki DIA benzeri, 'TSK İstihbarat Komutanlığı' ve buna bağlı yeterli sayıda 'Askeri İstihbarat Tugayı' kurulmalıdır. TSK'nın iç istihbarat faaliyetlerinin siyasal iktidarlar tarafından zafiyete uğratılmaması için çıkarılacak bir yasa ile Merkez Komutanlıklarına bağlı çalışacak iç istihbarat teşkilleri oluşturulmalıdır. Silahlı Kuvvetler ve istihbarat teşkillerinin 'örtülü operasyon' ve 'düşük yoğunluklu savaş kabiliyetleri' geliştirilmelidir. Türkiye genelinde uzay istihbaratı Silahlı Kuvvetler çatısı altında yapılandırılmalıdır. Dışişleri Bakanlığı büyükelçilikleri bünyesinde istihbarat misyonları teşkil edilerek MİT ve askeri personelin de dış istihbarat faaliyetlerine ortam sağlanmalıdır.

Ekonomik istihbarat için bu alanda geniş kadroya sahip bir devlet üniversitesi bünyesinde eğitim ve analiz yetenekleri geliştirilmelidir. Ekonomik operasyonlar için MGK GS ile koordinasyon süreçleri sağlanmalıdır. İstihbaratın bir bilim dalı haline getirilmesi için seçilen bazı Üniversitelerde istihbarat yüksek lisans ve doktora programları oluşturulmalı, üniversite ve araştırma merkezleri başta olmak üzere yumuşak güç içindeki tüm unsurların istihbarat fonksiyonları kurgulanmalıdır. Gümrük Müsteşarlığı yeniden yapılandırılarak yolsuzluklardan arındırılmalı, yeni teknolojik vasıtalar ile donatılmalı ve personeli eğitilmelidir. Siyasi iktidarların kendi özel amaçları doğrultusunda gayriresmi yapılar oluşturmasının önüne geçmek, bu tür yapıları araştırmak ve yargıya taşımak üzere Adalet Bakanlığı'ndan bağımsız bir "Savcılar Kurulu" oluşturulmalı ve "Hakimler ve Savcılar Kurulu"ndaki bakan ve müsteşarın oy hakkı kaldırılmalıdır.

### **Sonuç Yerine**

Türkiye'nin güvenlik önceliklerinin başında ulus-devlet yapısının; Atatürk ilkeleri doğrultusunda ülke bütünlüğü, laiklik, Türk kimliği, ulusal bilinç, çağdaşlaşma, hukukun üstünlüğü ve geleneksel kültürel değerlere dayalı dokularının

güçlendirilmesi gelmektedir. Bu amaçla dış merkezlerin ülke güvenliğine olumsuz etkilerini giderici tedbirler alınmalı, bozucu nitelikteki dış kaynaklı ülke içi medya, sermaye, sivil toplum, dernek, vakıf, etki ajanı bağlantıları yok edilmelidir. Ulus-devlet yapısını tekrar çağın şartlarına göre güçlendirmiş Türkiye, 'büyük güç' olarak bölgesel ve küresel roller edinebileceği bir güvenlik ortamında yumuşak gücünü de kullanabilen bir güç projeksiyonu ile ulusal çıkar endeksli bir güvenlik yapısı ve proaktif politikalarla geleceğe emin adımlar atabilir. Türk ulusal güvenlik kurgusu; bölgesel şartlar, güç merkezlerinin yakın coğrafyasına dayatmaları, iç ve dış güvenlik sorunları nedeniyle politika oluşturma ve uygulama sürecinde bir an önce yapısal, yönetsel ve siyasi vasıtalar bakımından radikal değişikliklere ihtiyaç duymaktadır. Bu kapsamda, güvenlik ve istihbarat fonksiyonları ile ilgili devletin acil yapısal değişikliklere gereksinimi bulunmaktadır.